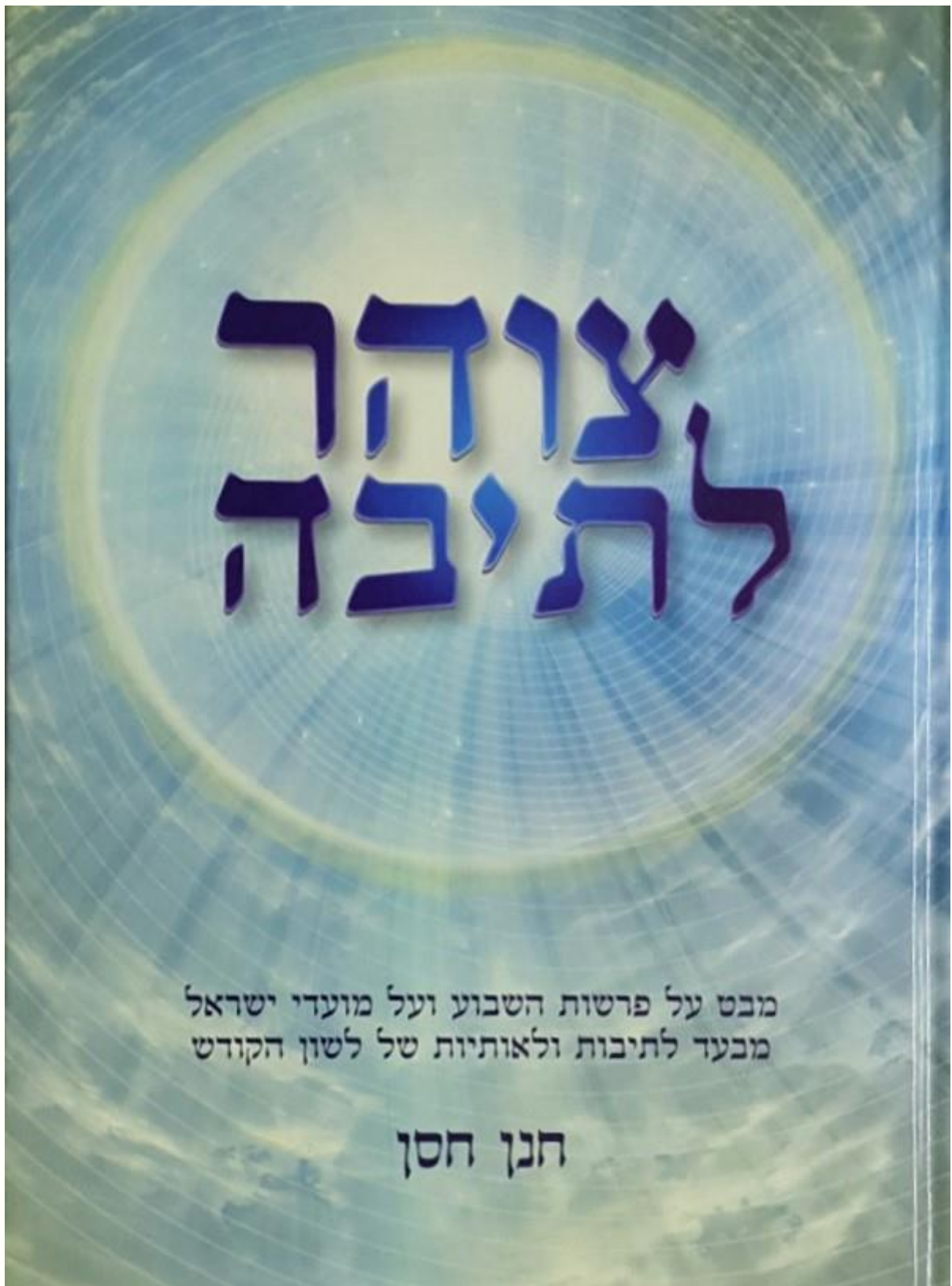

פרשת דבָר ים

צִדְקַת מַעֲשֵׂה לִמְעַלָּה – דְּבָרִים

אֵיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי טְרַחֲכָם ... – הָאֵם לֹא דִי בָאִיד?

השבת, בה נקרא את פרשת דברים, קרויה 'שבת **חֲזוֹן**', כי אנו מפטירין בנבואת ה**פּוֹרְעָנוֹת והתוכחה**, "**חֲזוֹן** יִשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּץ אֲשֶׁר **חָזָה** עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם". ההפטרות "נולדו", כאשר מלכות יון הרשעה אסרה על קריאה בתורה בציבור, איסור שלא הוחל על ספרי הנ"ך (נביאים וכתובים). כפתרון, וכדי להזכיר ולו חלקית את תוכנה של פרשת השבוע, נבחר לה מעין תחליף, "פרשייה" מהנביאים, המזכירה את תוכן הפרשה או של חלק ממנה. ההפטרה שלנו אכן מתאימה לענייני דיומא, שכן פרשת דברים נקראת תמיד בשבת הקודמת לצום "תשעה באב", יום החורבן. אך מה בינה ובין פרשת **דְּבָרִים**?

ספר דברים הוא למעשה "ספרו של משה", והכתוב בו, הוא מפיו של משה רבינו, "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל". לכן, אין בו פסוקים כמו "וידבר ה' אל משה...", אלא, משה מדבר אל עם ישראל בגוף ראשון, "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וכו'". פרשתנו פותחת אם כן את ספרו של משה (אף שכל התורה קרויה "תורת משה") ובדומה, גם הפטרת **חֲזוֹן** פותחת את ספרו של ישעיהו. ומסביר רש"י, ששם הפרשה '**דְּבָרִים**', רומז לכך שמשה הוכיחם (**דיבור** – לשון קשה), והזכיר ברמז את כל המקומות שבהם הכעיסו את הקב"ה. משה העיד בעם ישראל את השמים ואת הארץ, "הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמָרִי כִּי", וישעיהו אף הוא פותח "שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהָאֲזִינוּ אָרֶץ כִּי ה' דִּבֶּר".

אך יש מילה אחת בפרשתנו - '**אֵיכָה**' - שכמו קושרת יותר מכל, את ההפטרה, אל הפרשה ואל אירועי השבוע. בתשעה באב אנו קוראים את מגילת **אֵיכָה**, בה מקונן הנביא ירמיהו על החורבן. גם בהפטרה, מקונן הנביא ישעיהו על מצבו הירוד של העם, מבחינה מוסרית ומבחינה רוחנית, "**אֵיכָה** הִיָּתָה לְזוֹנָה קְרִיָּה נֶאֱמָנָה, מְלֹאֲתִי מִשְׁפָּט צָדֵק יִלִּין בָּהּ וְעֵתָה מְרֻצָּחִים". וגם בפרשתנו אנו מוצאים את משה **כְּמִלִין** כלפי עם ישראל, "**אֵיכָה** אֶשָּׂא לְבָדִי טְרַחֲכָם וּמִשְׁאָכָם וְרִיבָכָם". הצירוף המשולש הזה, שלש פעמים **אֵיכָה** בשבוע אחד, משלשה כיוונים שונים, כמו בא ללמד על קשר חזק בין הדברים, ההופך להיות מאפיין מהותי, כדברי חז"ל "תַּלְתָּ זְמַנִּי הוּא חֲזָקָה" (שלש פעמים רצופות, הופכות את הצירוף **מקרי**, למשהו שבא ללמד על מהותו של הדבר). נתמקד לכן במילת המפתח **אֵיכָה**, וננסה להפיק ממנה מסרים הצפונים בה.

מה פשר המילה **אֵיכָה**, ומה טעם ראה משה "להמציא" נוסח זה דווקא? על דרך הפשט, מדובר למעשה במילה '**אֵיךְ**', שהוארכה והוטעמה בסופה, כדי להעצים את משקלן של ה'קִינָה ושל התוכחה', **אֵיכָה**. נשתדל לפתוח צוהר לתיבה חשוכה זו, ולהאיר צדדים שונים שבה. אם נחפש אחר המופע הראשון של הצירוף '**אֵיכָה**', נגלה אותו בסיפור עץ הדעת, כאשר הקב"ה "מחפש" את אדם הראשון המתחבא מפניו, "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ **אֵיכָה**". לכאורה, מופע זה אינו שייך כלל לענייננו, שהרי מדובר בהטיה של **אֵיכָה**, מלשון חיפוש, ולא של המילה **אֵיךְ**. התבוננות במופעים השונים מגלה חריג נוסף, בציוויו של מלך ארם להביא אליו את הנביא אלישע, "וַיֹּאמֶר לָכֵן וַיֵּרָאוּ **אֵיכָה** (אֵיפָה) הוּא". האם מדובר במקרים חסרי משמעות? על דרך הפנימיות, מה שנראה בעינינו "מקרה", הוא למעשה צירוף מכוון ומתוזמן משמייים.

ואכן, הזוהר הקדוש מחלק את המילה "**אֵיכָה**" לשתיים, ומציג אותה כשאלה שמפנה הקב"ה לאדם הראשון - "**אֵי פֹה?**" במשמעות של **אֵי פֹה?** מיהו או מהו אותו **פֹה**, שהקב"ה שואל אודותיו? האם מדובר בכינוי נסתר של אדם הראשון? ננסה לעלות לשורשן ולמהותן של המילים **אֵי**, **פֹה**, ו**אֵיפָה**. המילה **אֵי** עניינה העדר ושלילה. אנו רואים זאת כאשר כלתו של עלי מתה בלדתה את בנה, לאחר שהיא שומעת את הבשורה המרה על מות בעלה במערכה נגד פלשתים, שגם לקחו עימם את ארון האלוקים. היא עוד מספיקה לתת לבנה שם, "וַתִּקְרָא לְנֶעֱר **אֵי** כְּבוֹד לֵאמֹר גָּלָה כְּבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל, אֵל הַלָּקַח אֶרֶן הָאֱלֹקִים וְאֵל חֲמִיָּה וְאִישָׁה". המילה **אֵי** משמשת על דרך השלילה בביטויים כמו "**אֵי** אפשר" ו"**אֵי** אפשר", אך גם כקידומת למילות שאלה, כמו **אֵיךְ**, **אֵיפָה** ו**אֵיכָה**. כאשר אדם שואל '**אֵיךְ**', הוא בעצם מחפש אחר דוגמא (הנחיה), כאומר **אֵי-כֵן**, "חסרה לי הדוגמא (ה**כְּמוֹ**) שממנה אוכל להבין וללמוד כיצד לפעול". וכן באשר למילה **אֵיפָה**, האדם מחפש עצם מסוים שאמור להימצא בסביבה, אך אינו יודע את מיקומו המדויק, "חסר לי ה-**פֹה**". ומה חסר לו, למי ששואל **אֵיכָה**? על דרך הפשט, חסרה לו ההבנה, איך הגיע עד **פֹה**, למצב החדש, הקשה והמוזר, שקשה לו אפילו להגדיר אותו. עניינה של המילה '**פֹה**' הוא ה"בערך" (ככה), משהו שאינו מוגדר היטב.

אך הזוהר הקדוש מבאר, ש**פֹה** הוא בעצם כינוי לשכינה, שבאמצעותה אנו אמורים לקבל אורות אלווקיים. הדרך להתחבר אל השכינה, היא באמצעות לימוד תורה, קיום מצוות ומעשים טובים. מדוע קרויה השכינה בשם **פֹה**, ומה המקור לכך בלשון המקרא? אם נחפש אחר המופע הראשון בתורה של המילה **אֵיךְ**, נמצא אותו ביום הראשון לבריאה "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים **יְהִי אוֹר** וַיְהִי אוֹר". ערכה המספרי של המילה **פֹה** הוא 25, כערכה של המילה **יְהִי**. אך יתירה מזו, אם נבדוק את מיקומה של המילה **אֵיךְ** (שבמופע הראשון), נגלה שהיא המילה ה-25 (פֹה) בתורה. הזיקה שבין **פֹה** ובין אור בא לידי ביטוי בולט במועד ובשם של חג **האורים**, חנו-כה. ואכן, עניינה של השכינה הוא "**יְהִי** (25) **אֵיךְ**", להאיר לאדם מאורו יתברך. המופע הראשון של המילה **פֹה** בתורה, הוא בברית בין הבתרים, כאשר הקב"ה מוציא את אברם החוצה בשעת לילה, "וַיֹּאמֶר הֲבֵט נָא הַשָּׁמַיִמָה וְסָפֵר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם, וַיֹּאמֶר לוֹ **פֹה** יְהִי זֶרְעֶךָ". עם ישראל נמשל לכוכבים המאירים את החשיכה. בזכות השכינה - **פֹה** - השורה בהם, הם אמורים להיות אור לגויים.

המופע השלישי והמעניין של המילה **כֹּה**, מצוי בפרשת העקידה, כאשר אברהם רואה את המקום מרחוק, "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֵל נִעְרִיו שְׁבוּ לָכֶם **כֹּה** עִם הַחֹמֶר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרָר נִלְכָּה עַד **כֹּה**". כאן אנו נתקלים שוב באבחנה שבין **כֹּה** ל-**כֵּן**, אך כיצד זיהה אברהם בעצמו את ההר מרחוק? ומה עניינה של **כֹּה**, לכאן? ומבהיר המדרש, שאברהם, וגם יצחק, זכו לראות **אור** גדול מעל אחד ההרים. ואז, בלשון הפיוט הספרדי לראש השנה, "יָדְעוּ נִעְרֵיו כִּי קָרָאם לְאֹמֶר, **אֹר** הָרְאִיתָם צֶעַךְ בְּרֹאשׁ הָר הַחֹמֶר? וַיֹּאמְרוּ לֹא נִחַזָּה רֶק מִהֹמֶר". כאשר אברהם מבין שהנערים אינם רואים את האור שהוא רואה, הוא מורה להם "שְׁבוּ לָכֶם (להנאתכם) **כֹּה** (במקום הארצי המוגדר ומוגבל) עִם הַחֹמֶר (החומריות)", ואילו הוא ויצחק עולים אל ה**כֹּה** הרוחני האינוסופי, שקשה להגדירו ולהגבילו גם בלשון הגשמית. מה עושה את השוני הגדול שבין **כֹּה** ל**כֵּן**? לאות **כ'** יחסי גומלין מורכבים עם אחותה, האות **פ'**. שמה של האות **כ'**, הוא **כָּף**, מילה המכילה בתוכה את האות **פ'**. ואילו שמה של האות **פ'**, הוא **פָּה**, זיקה המזכירה את ה**כָּף** (מהסכ"ם) המאפשרת להכניס מרק (או אוכל) אל תוך ה**פָּה**.

מדוע קרויה האות **כ'** בשם זה? האות **כ'**, כשמה **כָּף**, וכצורתה ה**כַּפּוּפָה**, מייצגת את ה**כִּיפּוּף**. המילה **כִּיפּוּף** מעוררת לכאורה קונוטציה שלילית, אך למעשה, ללא ה**כָּף**, אי אפשר היה להסתדר בעולם החומר. משטח ישר, אינו מסוגל להחזיק נזלים למשל, והדרך היחידה בה ניתן לעשות זאת היא על ידי כיפוף שוליו והפיכתו לכלי קיבול. כך גם ה**כָּף** מהסכ"ם, שעובדת היותה קעורה ו**כַּפּוּפָה**, היא המקנה לה את יתרונה השימושי. הדבר נכון גם לגבי **כָּף** היד, הבנויה מארבעה עשר פרקים של האצבעות, דבר המאפשר גם לכופף אותה ולהפוך אותה לכלי קיבול רב שימושי ולהחזיק באמצעותה אפילו מים. החומר הוא חומרי ואילו הצורה מייצגת את הצד הרוחני שבו. הכיפוף אינו משנה את החומר, אלא את צורתו, ובכך הוא מקנה לו מימד רוחני של עומק, והופך אותו מחומר שטוח ורדוד, לכלי תלת מימדי.

כאשר אדם רוצה להיות יותר רוחני, עליו לעשות כיפוף מה של החומר, ובכך להפוך אותו לכלי קיבול בעל נפח גדול יותר, המסוגל להחזיק מים (רוחניות). וכפי שמספר המדרש, שהקב"ה **כַּפָּה** על עם ישראל הר כגיגית, כדי שיקבלו את התורה. כדי להרחיב את האופקים הרוחניים ולהסיר עכבות ומעצורים, יש להגביל את הגשמיות, להציב לה גדרות וסייגים. מגבלות אלה נראות בתחילה קשות מנשוא, אך לאחר זמן אנו נוכחים לדעת, שלא זו בלבד שאין מכבידות עלינו עוד, אלא הן אפילו **מְקַלּוֹת** עלינו, עד כדי אפשרות של ריחוף ברוחני. לא זו בלבד שה"מגבלות" שאימצנו לנו אינן דורשות עוד מאמץ מצידנו, אלא הן הופכות ליתרון רצוי, עד שלא ברור לנו כלל, מדוע כל כך רצינו לחרוג מהן בעבר.

המדרש מספר ש"תפוח עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה", כלומר שהיה מואר מאוד רוחנית. אצלו נוכל לגלות את סיפור הבחירה שבין ה-**כ'** וה-**פ'**. כדי שיוכל לשמור על רוחניותו, ואף לעלות בה, כפה עליו הקב"ה מגבלה גשמית פשוטה, "מִכָּל עֵץ הֶגֶן אֲכָל תֹּאכַל: וּמִעֵץ הָדָעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ", כלומר להגביל, במידה מצומצמת, את ה**פָּה** שלו. אילו שמר על המגבלה, היה ממשיך להיות מקושר אל השכינה וזוכה לשפע של הארה רוחנית. אך כאשר אדם וחיה העדיפו את ה**פָּה** (**פ'**), התפתו לחומר ואכלו מפרי העץ האסור, הם התנתקו מה**כֹּה**, מהשכינה. הם הבחינו בכך שלבושם הרוחני "ניתק" מהם ושהראייה הרוחנית שלהם כמו כבתה, ובמקומה, "וּתְפַקְחָנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם (הגשמיות והיציציות) וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם". במקום "כְּתָנוֹת הָאֹר" שהיו להם, הקב"ה מלביש אותם ב"כְּתָנוֹת עוֹר (= עוֹר)". ומכאן קריאתו הכאובה של הקב"ה לעברו של האדם, "**אֵיכָה**?", "**אֵי כֹה**?", איפה השכינה שהקיפה ואפפה אותך?

משה רבינו כמו מתריס בפני עם ישראל, שכאשר הם עוסקים בריבים קטנוניים על עניינים גשמיים, הם כמו מתנתקים מהשכינה, ואז "**אֵיכָה** אֶשָּׂא לְבָדִי טְרַחֲכֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבְכֶם". כמנהיג שנטען מכוחם הפנימי, גם אצלו נחלש הקשר, והוא חש בקושי לשאת את המשא הגשמי הכבד **לבדו**, בלא השכינה שאיפשרה לו קודם לשאתו בקלות. כך מקונן גם הנביא ירמיהו "**אֵיכָה** יִשְׁבָּה בְּדָד הָעִיר רַבָּתִי עִם". איפה השכינה שעם ישראל היה מחובר אליה, ועתה "בְּדָד", בניתוק מההארה האלוקית. העדר ההארה בא לידי ביטוי בולט בפסוק "**אֵיכָה** יָעִיב בְּאֶפְסוֹ אֶד-נִי אֶת בֵּית צִיּוֹן", חשרת עבים כמו החליפה את ההילה שאפפה את עם ישראל. וגם בפסוק "**אֵיכָה** יוֹעַם זָהָב", עם ישראל, שנמשל ל**זָהָב**, מתכת אצילה ויקרה שאינה מחלידה, איבד את ברקו וזוהרו, והפך להיות **עמום**, בהעדר אורות השכינה.

בעולם החומר אנו זקוקים גם ל-**כ'** וגם ל-**פ'**. הסכום המספרי שלהן, $כ+פ=20+80=100$, מספר המייצג שלמות. עלינו לדעת **לכוף** את ראשנו, ולקבל על עצמנו סייגים ומגבלות, שמוציאים אותנו מן המיצר הגשמי, למרחב הרוחני. הדבר משתקף גם בפועל **כ.פ.ה** שאנו מאמצים בחלקיות, על החומר. מבלי להרגיש איך ומתי, חל מה**פָּךְ**, סדר האותיות מתהפך ואנו מקבלים ה**פ.כ.**, "אתה**פָּכָה** חשוכה לנהורא", החשיכה הופכת להיות **אור** ומתחושה לא נוחה של **כפיה**, אנו עוברים למצב שבו אנו מסוגלים לראות אורות אלוקיים בחשיכה הגשמית והחומרית. וכך בס"ד יהפוך הקב"ה מהרה את הגולה לגאולה, ואת יום האבל על החורבן, ליום טוב.

דבר חסידות

אנו אומרים בתפילת שמונה עשרה – "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים". כאשר כל יהודי יגיד מלים אלו באמת, בודאי ישאל את עצמו: מה עשיתי היום בכיוון זה? (ליקוטי שיחות – הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך
חנן חסן

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.